

Alice Zeniter

UMENIE STRÁCAŤ

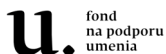
Preklad
Aňa Ostrihoňová

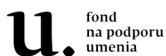
Alice Zeniter

Umenie strácať

Preklad tejto knihy vo forme štipendia z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Vydanie tejto publikácie z verejných zdrojov finančne podporil Fond na podporu umenia.

Alice Zeniter
L'ART DE PERDRE

COPYRIGHT © Flammarion, Paris, 2017

TRANSLATION © Aňa Ostrihoňová 2025

COPYEDITING Jana Obert

COVER © Arriba!

SLOVAK EDITION © Inaque 2025

ISBN 978-80-8207-289-4

ISBN e-book 978-80-8207-290-0

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie kopírovať a rozmnožovať so zámerom ju rozširovať v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

Alice Zeniter

Umenie strácať

INAQUE

PROLÓG

Naima už niekoľko rokov zažíva nový druh utrpenia, ktoré prichádza systematicky s opicou. Nejde len o bolesť hlavy, lepkavé ústa alebo pokrútený, nefunkčný žalúdok. Keď otvorí oči po prepitom večere (musí medzi nimi dodržiavať istý časový odstup, toto trápenie nevydrží raz, niečo ešte dvakrát do týždňa), ako prvé jej napadne:

Nezvládam to.

Chvíľu rozmýšľala, v čom spočíva jej radikálna kapitulácia. Veta mohla odkazovať na jej neschopnosť uniesť hanbu za svoje správanie v predchádzajúci večer (rozprávaš príliš nahlas, vymýšľaš si kraviny, priťahuješ pozornosť, si vulgárna) alebo na jej ľútosť nad tým, že toľko pije a nevie, kedy prestať (kričala si: „No tak, predsa ešte nepôjdeme spať!“). Veta mohla súvisieť aj s fyzickým nepohodlím, ktoré ju drvilo... A potom pochopila.

Dni po opici odhaľujú až na dreň extrémnu ťažkosť obyčajného života, ktoré sa jej zvyčajne darí ignorovať silou vôle.

Nezvládam to.

Celkovo. Každé ráno vstať. Trikrát denne sa najesť. Zamilovať sa. Nemilovať. Umývať si zuby. Premýšľať. Hýbať sa. Dýchať. Smiať sa.

Niekedy to nedokáže skryť a slová jej vyklznu z úst v práci v galérii.

„Ako sa cítiš?“

„Nezvládam to.“

Kamel a Élise sa zasmejú alebo pokrčia plecami. Nerozumejú tomu. Naima ich pozoruje, ako sa pohybujú po výstavnej miestnosti, sotva spomalení excesom z predchádzajúceho dňa, ušetrení zdrvivúceho odhalenia: každodenný život je olympijská disciplína a ona sa práve diskvalifikovala.

Keďže nedokáže nič robiť, je dôležité, aby sa v dňoch po opici nič nedialo. Nesmie sa diať nič dobré, lebo by to určite vyšlo nazmar, ani zlé, pretože by sa to nestretlo s odporom, a teda by to zničilo všetko vnútri.

Jediné, čo dni po opici znesú, sú taniere cestovín s trochou masla a soli v upokojujúcom množstve: neutrálna, takmer neexistujúca chuť. A televízne seriály. Kritici v posledných rokoch pripomínajú, že sme svedkami mimoriadnej transformácie. Že televízny seriál sa dostal na úroveň umeleckého diela. Že je to úžasné.

Možno. Ale Naima sa nemôže zbaviť predstavy, že skutočným zmyslom existencie televíznych seriálov sú nedele po opici, ktoré musíte vyplniť bez toho, aby ste vyšli z domu.

Nasledujúci deň je vždy zázrak. Vráti sa odvaha žiť. Pocit, že niečo dokáže. Je to ako znovuzrodenie. Pravdepodobne stále pije práve preto, že existujú zajtrajšky.

Existujú zajtrajšky po žúre – priepať.

A deň potom – radosť.

Ich striedanie vytvára krehkosť, ktorá formuje Naimin život.

V to ráno ako zvyčajne čakala na ďalšie, ako koza pána Seguina čakajúca na východ slnka.

Koza pána Seguina z času na čas pozorovala hviezdy tancujúce na jasnej oblohe a hovorila si: „Ach, dúfam, že vydržím až do svitania...“

A potom, keď sa jej vyhasnutý pohľad stráca v čiernej káve, kde sa odráža stropné svietidlo, sa jej do mysle okrem obvyklej parazitickéj a násilnej myšlienky („Nezvládam to.“) vkradne aj druhá. Je to bolesť, ktorá akoby kolmo naráža na tú prvú.

Spočiatku myšlienka hlavou prebysla tak rýchlo, že ju Naima nedokázala identifikovať.

Neskôr však začala zreteľnejšie rozlišovať slová:

„... viete, čo robia vaše dcéry vo veľkých mestách...“

Odkiaľ sa vzal útržok vety, ktorý sa jej preháňal hlavou sem a tam?

Odchádza do práce. Počas dňa sa okolo úvodného úryvku objavujú ďalšie slová.

„Nosia nohavice.“

„Pijú alkohol.“

„Správajú sa ako kurvy.“

„Čo podľa teba robia, keď hovoria, že študujú?“

A kým sa Naima zúfalo snaží zistiť, ako s touto scénou súvisí (Bola tam, keď slová odzneli? Počula to v televízii?), jediné, čo sa jej podarí vyloviť zo zachvátenej pamäti, je rozzúrená tvár jej otca Hamida so zvrasteným obočím a zovretými perami, aby sa udržal a nerozkričal sa.

„Vaše dievčatá, ktoré nosia nohavice.“

„Správajú sa ako kurvy.“

„Zabudli, odkiaľ pochádzajú.“

Hamidova tvár, zvrastená do masky hnevu, sa pokrýva s fotografiami švédskeho umelca, ktoré visia v galérii okolo nej, a vždy keď otočí hlavu, vidí ho, ako sa vznáša pred bielou stenou na matnom skle chrániacom fotografie.

„Na Fatihinej svadbe to povedal Mohamed,“ vraví jej večer do telefónu sestra. „Nepamätáš sa?“

„A hovoril o nás?“

„Nie o tebe. Bola si príliš malá, ešte si chodila na základku. Hovoril o mne a sesterniciach. Ale najsmiešnejšie bolo...“

Myriem sa rozosmeje a zvuk jej chichotu splynie so zvláštnym praskaním medzimestského hovoru.

„Čo?“

„Vtipné je, že kým nás poučoval o moslimskej morálke, bol úplne na mol. Fakt si to nepamätáš?“

Keď Naima trpezlivo a neúnavne zaloví v pamäti, objavuje útržky obrazov: Fatihine bledoružové šaty z lesklej syntetickej látky, stan v záhrade dedinskej radnice, portrét prezidenta Mitterranda v sobášnej sieni (je na to príliš starý, pomyslela si), text piesne Michela Delpécha o Loir-et-Cher, matkina začervenaná tvár (Clarisse sa červenala od obočia nadol, deti to vždy pobavilo), otcov bolestný úškľabok a napokon Mohamedove slová – teraz si ho vybavuje, ako sa uprostred popoludnia potáca medzi hosťami v béžovom obleku, v ktorom vyzeral starý.

Čo si myslíte, že robia vaše dcéry vo veľkých mestách? Tvrdia, že idú študovať. Ale len sa na ne pozrite: nosia nohavice, fajčia, pijú, správajú sa ako kurvy. Zabudli, odkiaľ pochádzajú.

Už niekoľko rokov Mohameda nestretla na rodinnom obede. Nikdy si nespojila strýkovu neprítomnosť so scénou, ktorá sa jej práve vynorila v pamäti. Jednoducho si myslela, že konečne začal žiť svoj dospelý život. Dlho býval v rodičovskom byte, prerastený tínedžer so slúchadlami, oblečený v krikľavých teplákových bundách a cynicky nezamestnaný. Smrť jeho otca Aliho mu poskytla vynikajúci dôvod zostať. Matka a sestry ho volali prvou slabikou krstného mena, neustále ho vykrikujúc z jednej izby bytu do druhej alebo cez kuchynské okno, keď vysedával na lavičke na ihrisku: „Moooooooooooo!“

Naima si spomína, že keď bola malá, Mohamed k nim občas prišiel na víkend.

„Má zlomené srdce,“ vysvetlila Clarisse dcéram s takmer lekárskeym súcitom tých, ktorí prežívali dlhú a pokojnú lásku, ktorá akoby vymazala aj spomienku na zlomené srdce.

Mo v pestrofarebnom oblečení a v členkových converskách pôsobil na Naimu a jej sestry vždy trochu smiešne, keď sa prechádzal po veľkej záhrade ich rodičov alebo sedel pod altánkom so svojím starším bratom.

Keď sa nad tým teraz zamýšľa – nevie, čo si v tej chvíli vymyslela, aby prekryla vyblednuté spomienky, a akú pomstu vtedy zosnovala za to, že ju vynechali z diskusií dospelých –, Mohamed bol nešťastný z mnohých iných dôvodov, ktoré so zlomeným srdcom nemali nič spoločné. Zdá sa jej, že ho počuje rozprávať o premárnenej mladosti, odpočítavanej plechovkami piva uloženými na schodisku do komory a dílovaním trávy v malom. Zdá sa jej, že si spomína, ako vravel, že nikdy nemal nechať strednú školu – iba ak by to tak z odstupu hodnotili Hamid alebo Clarisse. Bratovi sa tiež priznal, že sídlisko v osemdesiatych rokoch sa vôbec nepodobalo na to, ktoré Hamid poznal, a že mu nemožno vyčítať, že nevedel, ako sa z toho dostať.

Zdá sa jej, že ho videla plakať pod tmavými kvetmi plamienka, zatiaľ čo Hamid a Clarisse upokojujúco šepkali, ale nemôže si byť ničím istá. Na Mohameda si už roky nespomenula (často si potichu prejde zoznam svojich tiet a strýkov, aby sa uistila, že na nikoho nezabudla, a niekedy sa tak stane, čo ju mrzí). Pokiaľ si pamätá, Mohamed bol vždy smutný. V ktorom momente sa rozhodol, že jeho trápenie má veľkosť zmiznutej krajiny a strateného náboženstva?

Slová jej strýka v krikľavej bunde jej víria v hlave ako otravná melódia kolotoča hneď za oknom.

Zabudla, odkiaľ pochádza?

Keď Mohamed hovorí tieto slová, hovorí o Alžírsku. Vyčíta Naiminým sestrám a sesterniciam, že zabudli na krajinu, ktorú nikdy nepoznali. Niežeby ju sám poznal, keďže sa narodil na sídlisku Pont Féron. Na čo mal teda zabudnúť?

Samozrejme, keby som písala Naimin príbeh, nezačínal by sa v Alžírsku. Narodila sa v Normandii. Tam by som začala. S Hamidovými a Clarissinými štyrmi dcérami, ktoré sa hrajú v záhrade. S ulicami Alençonu. Dovoľenkou v Cotentine.

A predsa, ak máme Naime veriť, Alžírsko tu vždy niekde bolo.

Bolo to súhrnom rôznych vecí, kam patrili jej krstné meno, hnedá pleť, čierne vlasy, nedeľa u Jemy. Na toto Alžírsko nikdy nedokázala zabudnúť, pretože ho má v sebe a na svojej tvári. Keby jej niekto povedal, že to, o čom hovorí, nemá s Alžírskom nič spoločné, že ide o jednoduché znaky severoafrickej imigrácie do Francúzska, pričom sama predstavuje jej druhú generáciu (akoby imigrácia bola nekonečným procesom, akoby sama stále migrovala), a že Alžírsko je krajina, ktorá leží na druhej strane Stredozemného mora, Naima by sa mohla na chvíľu zastaviť a potom pripustiť, že áno, je to pravda, Alžírsko ako krajina pre ňu začalo existovať až oveľa neskôr, v čase, keď mala dvadsaťdeväť rokov.

Treba sa vydať na cestu. Musela by sa dívať z trajektu na Alžír objavujúci sa na obzore spolu s krajinou vystupujúcou z ticha, ktoré ju zakrývalo lepšie ako najhustejšia hmľa.

Trvá dlho, kým sa krajina dostane z mlčania, najmä Alžírsko. Má rozlohu 2 381 741 kilometrov štvorcových, čo z nej robí desiatu najväčšiu krajinu na svete a najväčšiu na africkom kontinente a v arabskom svete. Osemdesiat percent tejto rozlohy však zaberá Sahara. Naima to vie z wikipédie, nie z rodinného rozprávania, nie preto, že by krajinu navštívila. Keď sa pri hľadaní informácií o krajine vašich predkov obmedzíte na wikipédiu, možno je tu problém. Možno má Mohamed pravdu. Ale tento príbeh sa nezačína Alžírskom.

Vlastne áno, ale nezačína sa Naimou.

PRVÁ ČASŤ

TATKOVO ALŽÍRSKO

Výsledkom bol totálny prevrat,
ktorý starý poriadok mohol prežiť
len v rozpadávajúcej sa, vyčerpanej
a anachronickej podobe.
Abdelmalek Sayad – *Dvojitá neprítomnosť*

Tatkovo Alžírsko je mŕtve.
Charles de Gaulle, 1959

Pod zámienkou, že alžírsky *dej* v okamihu hnevu udrel francúzskeho konzula vejárom – pravda ak to nebola plieskačka na muchy, verzie sa líšia –, sa v stupňujúcich sa horúčavách na začiatku leta v roku 1830 začalo dobývanie Alžírsku francúzskou armádou. Ak pripustíme, že to bola plieskačka na muchy, musíme k páliacemu slnku pridať aj bzučanie modročierneho hmyzu krúžiaceho okolo tvári vojakov. Ak sa prikloníme k vejáru, musíme uznať, že orientalistický, krutý a zženštilý obraz *deja* nie je len chabým ospravedlnením rozsiahlej vojenskej operácie, rovnako ako úder do hlavy konzula, nech už bola použita akákoľvek zbraň. Musím priznať, že z rôznych zámienok na vyhlásenie vojny sa v tejto ukrýva istá poetickosť, ktorá ma očarila – najmä verzia s vejárom.

Dobývanie pozostávalo z niekoľkých fáz, pretože si vyžadovalo boje proti viacerým rôznym *Alžírom*: v prvom rade proti Regentstvu Alžír vedenému emirom Abd al-Kádirom, potom proti Kabýlii a nakoniec, o polstoročie neskôr, proti Sahare – Južným územiám, ako sa nazývajú vo Francúzsku, čo je tajomný a zároveň banálny názov. Francúzi premenili tieto početné Alžírsku na francúzske departementy. Anektovali ich. Pripojili. Zároveň už vedeli, že tvoria národnú históriu, oficiálnu históriu, povedané inými slovami, obrovské brucho, do ktorého sa zmestia veľké územia, ak súhlasia s tým, že im bude pridelený dátum narodenia. Keď sa novoprišielci začnú v bruchu mrviť, dejiny Francúzska im nevenujú väčšiu pozornosť ako človek, ktorý počuje, ako mu škvrka v žalúdku. Vie, že proces trávenia môže trvať dlho. Dejiny Francúzska vždy pochodujú bok po boku s francúzskou armádou. Maširujú ako jeden muž. História je don Quijote a jeho sny o veľkosti, kým armáda je Sancho Panza, ktorý klusá vedľa neho, aby vykonal špinavú prácu.

V lete 1830 je Alžírsko klanové. Má viacero historických príbehov. Ale keď sa história rozmnoží na historické príbehy, začne koketovať s mýtom a legendou. Pri pohľade z Francúzska

odpor Abd el-Kádira a jeho *smaly*, kočovnej dediny, ktorá ako by sa vznášala na púšti, šablónové súboje, kone a muži v *burnusoch*, vyzerá ako vystrihnutý z *Tisíc a jednej noci*. Nedá sa tomu uprieť exotické čaro, zamrmlalo niekoľko Parížaniek pri skladaní novín. A pod pojmom „čaro“, samozrejme, myslia, že to nie je vážne. Historické príbehy Alžírsko nemajú váhu oficiálnej histórie, tej, ktorá zjednocuje. A tak Francúzi píšú knihy, ktoré Alžírsko a jeho príbehy pohlcujú, pričom ich premieňajú na niekoľko strán vlastných dejín, ktoré akoby sa riadili prísnou následnosťou označenou míľnikmi dátumov, ktoré sa učia naspamäť, dejín, v ktorých sa náhle stelesňuje, kryštalizuje a z ktorých vyžaruje pokrok. Sté výročie kolonizácie v roku 1930 bolo ceremoniálom asimilácie, kde Arabi boli len doplnkom, dekoratívnym prvkom ako kolonády zo zašlých čias, ako rímske ruiny alebo les exotických starobylých stromov.

A predsa sa na oboch stranách Stredozemného mora už ozývajú hlasy na protest proti tomu, aby Alžírsko bolo len kapitolou v knihe, ktorú mu nebolo dovolené napísať. Zdá sa, že ich nikto nepočúva. Niektorí s radosťou prijímajú oficiálnu verziu a predbiehajú sa v chválach prebiehajúcej civilizačnej misie. Ďalší mlčia, pretože si predstavujú, že dejiny sa odohrávajú v paralelnom vesmíre, vo svete kráľov a rytierov, v ktorom nemajú miesto ani úlohu.

Na druhej strane Ali verí, že história už bola napísaná a postupne sa jednoducho odvíja a odhaľuje. Všetky jeho kroky nie sú príležitosťou na zmenu, ale na odhalenie. *Mektub*: „Je to napísané.“ Nevie kde presne, možno v oblakoch, možno v čiarach v jeho dlani alebo malými písmenami vnútri jeho tela, možno v oku Boha. Ali rád verí v *mektub*, pretože mu vyhovuje nemusieť sa o všetkom rozhodovať. Verí v *mektub* aj preto, že tesne pred jeho tridsiatymi narodeninami mu takmer náhodou spadlo do lona bohatstvo a myšlienka, že „je to napísané“, znamená, že zo svojho šťastia nemusí mať výčitky.

Možno Aliho nešťastie (pomyslela si neskôr Naima, keď sa pokúšala predstaviť si život svojho starého otca) spočívalo v tom, že v tomto zvrate nezohrával žiadnu úlohu, že sa mu splnil sen bez toho, aby musel pohnúť prstom. Do jeho života vstúpila mágia a takejto mágie – a zvykov, ktoré so sebou pri-

náša – je ťažké sa zbaviť. Tam v horách sa zvykne hovoriť, že šťastie láme kamene. A to sa stalo Alimu.

V tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia je len chudobným dospelavajúcim z Kabýlie. Tak ako mnohí chlapci v jeho dedine váha medzi tým, či sa zodrať pri obrábaní rodinných pozemkov, maličkých a suchých ako piesok, alebo pracovať na pôde kolonistov či bohatšieho statkára, prípadne odísť do mesta – do Palestra – a pracovať ako robotník. Skúsil to v baniach Bu-Medran, ale nechceli ho prijať. Starý Francúz, s ktorým sa rozprával, vraj prišiel o otca pri Mokraniho povstaní v roku 1871 a nechcel, aby preňho pracovali domorodci.

Keďže nemá žiadne povolanie, Ali robí v podstate všetko. Je akýmsi potulným nádenníkom, cestujúcim robotníkom a peniaz, ktoré nosí domov, dokážu spolu so zárobkom jeho otca užiť rodinu. Alimu sa dokonca podarilo našetriť malú sumu peňazí potrebnú na svadbu. V devätnástich sa oženil s jednou zo svojich sesterníc, dievčaťom s krásnou melancholickou tvárou. Zo zväzku sa narodila dve dcéry – aká škoda, stroho komentujú príbuzní pri lôžku matky, ktorá od hanby promptne umrie. Kabylské príslovie hovorí, že v dome, kde nie je matka, sa aj pri zažatej lampe zotmie. Mladý Ali znáša tmu tak, ako znáša chudobu, a hovorí si, že je to napísané a že pre Boha, ktorý všetko vidí, má jeho existencia väčší zmysel ako ostne smútku, ktoré nikdy neprestane prinášať.

Začiatkom štyridsiatych rokov sa krehká ekonomická rovnováha domácnosti zrúti, keď Aliho otec zahynie pri páde do skalnej rokliny v snahe chytiť utekajúcu kozu. Ali vstúpi do francúzskej armády, ktorá vstáva z popola, a pridá sa k spojeneckým práporom začínajúcim opätovne dobýjať Európu. Má dvadsaťdva rokov. Matku necháva starať sa o jeho súrodencov a dve malé dcéry.

Po návrate domov (elipsa v mojom rozprávaní sa zhoduje s Aliho a narazia na ňu Hamid a potom aj Naima, keď budú chcieť zrekapitulovať jeho spomienky: nikto nikdy nepovie viac, na vyplnenie dvoch rokov sa vždy použije len slovo „vojna“) Ali bojuje s páľčivou biedou, ktorú výsluhový dôchodok nedokáže zmierniť.

Nasledujúcu jar zoberie mladších bratov Džamela a Hamzu umyť sa do brodu naliateho vodou z topiaceho sa snehu. Prúd je taký silný, že sa musia držať skál alebo trsov trávy na brehu, aby ich neodniesol. Džamel, najchudší z trojice, je vystrašený. Jeho bratia sa nahlas smejú, utahujú si z jeho strachu, doberajú si ho, zatiaľ čo Džamel vzlyká a modlí sa v domnienke, že ho prúd sťahuje ku dnu. A potom: „Pozor!“

Rúti sa k nim niečo neznáme. K zvukom hučania vody a du-nenia kameňov sa pridáva vŕzganie podivného člna, ktorý prúd nesie nadol, pričom naráža do skál. Džamel a Hamza sa vyškriabu z vody, ale Ali sa ani nepohne, len sa prikrčí za skalou, ktorej sa drží. Predmet narazí do jeho provizórneho štítu, na chvíľu sa zastaví, potom sa opäť rozkolíše, prevráti na bok a už-už ho uchyťí prúd. Vtedy Ali vylezie na skalú a pokúša sa udržať na mieste to, čo priniesol prúd: zdanlivo jednoduchý stroj, obrovskú tmavú drevenú skrutku osadenú do ťažkého rámu, ktorú vody ešte nestihli rozlomiť.

„Pomôžte mi!“ kričí Ali na svojich bratov.

To, čo sa stalo neskôr, sa v rodine traďuje ako rozprávka. Jednoduché, nekomplikované vety. Plynulé pôvabné rozprávanie, ktoré si vyžaduje lyrickú jednoduchosť: *Tak vytiahli z vody lis, dali ho do poriadku a postavili do záhrady. Nezáležalo na tom, že ich skromná pôda bola neúrodná, pretože ostatní im nosili olivy, aby z nich vyrobili olej. Čoskoro boli dosť bohatí, aby si mohli kúpiť vlastné olivové háje. Ali si mohol znovu nájsť manželku a oženiť tiež svojich dvoch bratov. Jeho starnúca matka zomrela o niekoľko rokov neskôr, šťastná a pokojná.*

Ali nemá odvahu veriť, že si svoj osud zaslúžil alebo že si podmienky pre svoje bohatstvo vytvoril sám. Stále si myslí, že to bol *mektub*, osud, ktorý mu na vlnách rozbúrených vôd priniesol lis a s ním všetko ostatné: olivové háje, malé predajné miesto na kopci, potom veľkoobchod zásobujúci celý región a predovšetkým auto a byt v meste – nespochybniteľné znaky úspechu. Preto verí, že aj keď ho postihne nešťastie, nikto za to nemôže. Rovnako by nemohol ani za to, keby sa potok rozvodnil a zobral mu lis z dvora. Preto keď počuje mužov (je ich málo, nie veľa) v kaviarňach v Palestre alebo Alžíri hovoriť,

že zamestnávateľia sú zodpovední za biedu, v ktorej žijú ich zamestnanci a robotníci, a že je možný iný ekonomický systém – systém, v ktorom by pracujúci mali právo aj na zisky, čo dosahujú, a to rovnakým alebo takmer rovnakým dielom ako vlastníci pôdy alebo strojov –, jednoducho sa usmeje a povie: „Musel by si byť blázon, aby si sa postavil proti prúdu.“ *Mektub*. Život sa skladá zo sledu nezvratných osudových udalostí, nie z premenlivých historických činov.

Aliho budúcnosť (ktorá je v čase písania tohto príbehu pre Naimu už vzdialenou minulosťou) nedokáže zmeniť jeho pohľad na vec. Navždy zostane neschopný začleniť do príbehu svojho života rôzne historické, prípadne politické, sociologické či ekonomické faktory, vďaka ktorým by poskytol pohľad na niečo väčšie, na situáciu kolonizovanej krajiny či – nežiadam veľa – na situáciu roľníka v kolonizátorskom režime.

Preto táto časť príbehu pripomína Naime aj mne sériu trochu staromódnych obrazov (lis, osol, vrcholky hôr, *burnus*, olivový háj, potok, biele domčeky prilepené ako kliešte na strmých úbočiach posiatych kameňmi a cédrami) popretkávaných prísloviami; ako pohľadnice z Alžírsku, ktoré by starý muž ukryl do svojho vzácneho rozprávania a jeho deti by ho zopakovali, upravili niekoľko slov, a neskôr by ho fantázia vnúť vyzdobila, rozšírila a prekreslila, aby vytvorili krajinu a rodinnú históriu.

Preto je potrebná tak fikcia, ako aj výskum, pretože sú to jediné, čo zostáva na vyplnenie mlčania, ktoré sa odovzdáva s pohľadnicami z jednej generácie na druhú.